

Ahmed İhsan, “Âtıfet-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî ve Tedâvi-i Mecnûhîn-i Askerîyede Röntgen Şu'aâtı”, *Servet-i Fünun Mecmuası*, Sayı: 326, 29 Mayıs 1313.

KAPAK FOTOĞRAFI

Yıldız Sarayı civârında bulunan hastanede tedavi edilen yaralı gazilerimizden Velisteyn Muhârebesinde yaralanan Boyabadlı Mehmed'in kolunda röntgen usûlüyle kurşun çıkarılması

La recherche d'une balle perdue par les rayons verts a l'Hospital de Yıldız Mehmed de Boy-abad, blessé a la bataille de Volestine

YARALI ASKERLERİN TEDAVİSİNDE RÖNTGEN IŞINLARI

Ahmed İhsan

Şanlı ve büyük galibiyetler kazanırken harp meydânında yaralanan vatan evlatlarının tedavi için Dersaâdet hastanelerine naklolunduğu zaman tedavileri en güzel şekilde yapılması için ne lazım ise tamamını hazırlamak ve tamamlamak hususuna padişah fermanı ile Operatör Cemil Paşa memur buyrulmuştu. İşte bu büyük lütuf sayesinde ki bugün harp meydanında galibiyet elde eden Osmanlı askerleri gibi Osmanlı askeri tıbbı dahi fen âleminde ciddi bir mevki' kazanmış oluyor. En yeni fenni buluşlar yaralıların tedavilerinde tatbik olunuyor.

Yıldız Sarayı civarında yüksek bir nokta üzerinde inşa olunan yeni ameliyathaneyi bir görmek bu iddiayı tasdike yeterlidir. Uzun söze ne hacet, geçen perşembe günü bu ameliyathane ile hasta koğuşlarını bizzat görmüş, geçmiş olan ben aciz muharririniz Avrupa'nın hastanelerini de görmüştür. Mübalağa etmeksizin söylüyorum ki fen noktasından

hastahanelerimizin Avrupa'dakilerden hiçbir farkı yoktur. Fazla olarak son seneler zarfındaki fenni buluşlar dahi tamamen buralarda kullanılmaktadır. Bu sırada röntgen usulüyle bedende kurşun aramayı söylemek de lâzımdır.

Servet-i Fünun okurları röntgen usulünün fenni açıklamalarına vâkıf oldukları gibi askeri hastahanelerimizin aletlerini en mükemmel şekilde hazırlamaya memur buyrulan Operatör Cemil Paşa da çok iyi tanır. Sevgili kardeşimizin resmiyle biyografisini 199 numaralı nüshamıza yazmış idik. Röntgen buluşuna, ışımına dair ayrıntı ve tecrübeler ise bu usûlün keşfedilmesinden itibaren birçok hafta Servet-i Fünun'un fen köşesine makale unsuru olmuş idi. Gazetemizin onuncu ve on birinci ciltlerine, hatta son numaralarına bakarsanız bu bâbta pek çok malumatla, resimlerle karşılaşsınız. Onun için tekrarından kaçınıyorum.

Cemil Paşa ile beraber verdiğimiz karar gereğince perşembe günü erkence ofisimde bekliyordum. Zamanını gayet nizam içerisinde ve dikkatle taksim eden doktor tam dediği dakikada geldi. Zaten ben de hazır bekliyorum, arabada yarım saat kadar olsun rahat rahat konuşacağımıza pek seviniyordum. Hakikaten paşa ile yarım saat kadar konuşmaya zaman bulmak -hele şimdilerde- pek zordur. Şu müddet içerisinde doktor ile gazeteci mesleklerini unuttular. Otuz senelik hayatın hemen hemen hepsini bir arada geçiren iki amcaoğlu için arada sırada ganimet bilmek gereken böyle müddetlere hiç doyulur mu? Araba Gümüşsuyu hastanesi kapısında durduğu vakit ben henüz yola çıktık sanıyordum. Hastanede doktorlardan Selami Efendi tarafından karşılandık. Paşa koğuşlarda yaralıların tedavisi ile meşgul iken Selami Efendi nezaketle ve dirayet ile açıklamalar yapıyor, orada hazır bulunan Emin Paşa dahi lütfederek şahsıma iltifat buyuruyordu.

Gümüşsuyu Hastanesi'nde ondan fazla koğuş var. Üç yüze yakın yaralı tedavi olunuyor. Vallâhi ne yalan söyliyeyim, ben gelirken biraz tereddüt içinde idim. Şimdi bir takım hastaların, yaralıların üzüntülü çehrelerini göreceğim, üzüleceğim diyordum. Hâlbuki şu üç yüz kadar hastanın tamamında güler yüzlü simalara rastlayınca hayret ettim ve sevindim. Sanki bu kahramanların hiçbir şeyleri yok da burada istirahat ediyorlardı.

Gümüşsuyu Hastanesi'nde yalnız iki ağır hasta var idi ki birisi yarasıyla beraber veremden çok fazla muzdarip, diğeri de böyle başka bir hastalığa müptela olmuş idi.

Koşu­ları gezmek iki saat kadar sürdü. Her ko­şu ayrı bir doktor tarafından idare ediliyor, ayrıca Almanya'dan ve di­ğer memleketlerden gelen Kızıl Haç Kurumlarına ba­ğılı doktorlar da bulunuyor idi.

Saat dört gibi Gümüşsuyu Hastanesi'nden çıktık. Emin Paşa da bizimle birlikte oldu­ğu halde Yıldız Sarayı civarında yeni yapılmış olan hastanelere geldik. Bu hastaneler birer bodrum katı üzerine binâ edilmiş ahşap kolonlar üzerine ve ayrı ayrı ko­şu­lardan her biri tam bir dâire oluşturacak şekilde yapılmıştı.

Ameliyathâne kâgir olarak kenarda bulunuyordu. Evvela buraya girdik. Binanın ön tarafı camekanlıdır. Ortada iki oda var, ameliyat salonları yan taraflara yapılmış. Salonlar yeni fenni gelişmelere tamamen uygun olarak mermer döşeli ve yağlı boyalı olup ameliyat masası ile aletleri ve her bir malzemesi Padişah tarafından ihsan edilen meblağ ile yeni alınmış oldu­ğu için hakikaten çok hayret verici idi. Mesela yaralıların nakline mahsus tekerlekli sedyeler, ameliyat anında lâzım olacak her türlü aleti ve pamukları bulunduran yine tekerlekli masalar âlet ve edevâtı ile sargıları ve eşyaları buharlamaya mahsus *etow* makineleri en çok dikkat çeken şeylerdi.

Ameliyat salonlarına birleşik odalarda bir gün önce ameliyatı yapılmış hastalar bulunuyor ki bunlar ihtiyaten birkaç gün burada kaldıktan sonra di­ğer ko­şu­lara gönderiliyor idi. İki gün evvel kafatası açılarak içerisinden kurşun çıkarılmış olan zâbit efendi burada idi. Beyaz sargılar arsından görünen gözleri, dudakları sevinçle gülüyor idi.

Koşu­ları birer birer gezdik. Burada da yaralı gazilerin tamamı pembe renkli ve gülen çehreler ve memnun bakışlarla etrafı aydınlatıyordu. Yataklarının üzerlerine istirahat ediyorlarmış gibi oturmuşlar, tespîh çekiyorlar, sigara içiyorlar, gazete okuyorlar idi. Bir kaçıyla konuştum. Hepsi gördükleri rahattan dolayı yeniden bir dil olarak Padişahın hediyelerine teşekkür ediyorlardı. Âh yine taburlarımıza gitsek diyorlar, büyüklerine ve kendilerine iyilikte bulunan kimselere karşı memnuniyetlerini gösteriyorlardı. Sordum ki:

- Nasıl, dışarıdan çok hediye geliyor mu?

- Çok.

- En çok ne hoşunuza gidiyor?

- Doğrusunu isterseniz tütün. Zira insan boş durdukça sürekli sigara içiyor. Onun için bol bol verilen sigaralarımız yetişmiyor.

Bu cevabı birkaç gaziden aldım. Derhal zihnimde bir karar verdim ki onu yapmak da hiç zor olmadı, o gün ofisimize dönünce derhal bir defter tuttum, ofisimizle alakası olan bazı zatlara arz ettim. Az bir zaman zarfında toplanan para ile Reji İdaresinden sekiz yüz paket tütün satın alarak gereken komisyona ilettik. Şu bir günlük yardımımıza ortak olarak büyük bir iyilik yapan zatlardan isimleri gelecek hafta siyaset kısmında açıklanacaktır.

Koğuşların tamamını ziyaret ettikten sonra röntgen ışınlarının tatbik olduğu hususi dâireye geldik. Burası Doktor Sâlih Beyefendinin kontrolü altında idi. Odaya girdiğimiz zaman göğsünde kurşun bulunan bir yaralının resmini çıkarıyorlar idi. Bir yatağın üzerine büyükçe ve üzeri sarılı bir fotoğraf camı koymuşlar. Yaralı bunun üzerine arkası üstü yatmış, hareketsiz duruyor, kenardaki elektrik pillerinden kuvvet alan röntgen şişesi asılı olduğu yerden yaralının üzerine yeşil bir ışık aksettiriyor idi. Muayene müddetince yaralı bu vaziyette durduktan sonra kaldırılıyor, fotoğraf camı uygun yere konulunca üzerinden çıkan resim kurşunun yerini gösteriyor. Salih Beyefendi şimdiye kadar çıkardıkları resimlere dair camları gösterdiler. Birinde baldır kemiğindeki kurşunun yeri, diğerinde bilekteki kurşun parçası görünüyordu idi. Bu nüshamızın birinci sahifesine yer verilen resim, bileğinde kurşun aranılan yaralı gâziyi gösterdiği gibi diğer resim de kurşun bulunan eli gösteriyor.

Şurasını kaydetmek gerekir ki röntgen usulüyle kurşun arayışı bu keşfin ortaya çıkarılmasından beri ilk defa olarak Osmanlı beldelerinde yaralı askerlere mahsus hastanelerde yapılmaktadır.

Koğuşları dolaşma ve röntgen fotoğrafı çekimi denemelerini inceledikten sonra hastane müdürü Doktor Raşid Paşa'nın odalarında biraz yemek yedik. Hakkımda buyurdıkları iltifatlara teşekkürler ederek, kalbim iftihar ve mutluluk ile dolu olarak biraz sonra hastaneden çıktım.

Ahmed İhsan

M. Sadık, “Musâhane-i Fenniye”, *Servet-i Fünun Mecmuası*, Sayı: 326, 29 Mayıs 1313.

FENNİ SOHBETLER

M. Sâdık

Beş hisse ek olarak, altıncı bir his: Sevk hissi – Bu hissın varlığı doğru mu yoksa zanna mı dayanmakta? – Eski bir masalın yeniden hikâyesi - “Botino”nun sırları yahut “Noviskopyâ” fenni: Bir sâhilde gelen gemiyi görmeden geldiğini keşfetmek – Röntgen’in tatbik edilişi, cerrahi fende önemi, - Röntgen ışınlarıyla yağmurların alakası, - Karı-koca arasında röntgen ışınları.

Canlılar aleminde şimdiye kadar bilip öğrendiğimiz ve bütün eşyaları sayesinde anlayabildiğimiz hislerin adedi beştir. Gözümüz görür, kulağımız işitir, burnumuz koklar, ağzımız tadar, elimiz tutar. Bu hisler bizi âleme vâkıf eder. Dikkatli kimseler yakında bu beş hisse bir daha ilâve etmeğe mecburiyet hissetmişler ve bazı hayvanların yalnız bir hissın eseri olduğuna hüküm verilebilen hareketlerine bunu delil göstermişler. Gözlerin vazifesi malumdur ve görmenin nasıl olduğu fennen açıklanmıştır. Gözün göz bebeği, cisimlerin hayallerini nasıl kayıt ettiği ve resimlediği ve göz sinirlerinin bunları dimağa nasıl nakil ettiği bir derece anlaşılmiştir. İşitme duyusu da böyle. Fakat dikkatli kimseler, dikkat ettikleri his ile vazifeli bir uzuv gösteremiyorlar. Bu hissi kabulden başka çare de bulamıyorlar. Dikkat olunan şey hayvanların hareketleridir. Posta güvercinleri dikkate alınır. Güvercinlerin haberleşme vasıtası olmakta ne kadar mühim hizmet yaptıkları ve bu kuşçağızların terbiye ve öğretilmesine Avrupa’da yakın zamanlara kadar ne çok önem verildiği malumdur. Bir güvercin yerinden ve yuvasından alınmakta, gayet uzaklara götürülmekte ve yerine göre bir

küçük mektupçuğu taşıyarak salıverilmektedir. Sadık haberci ülkeler aşılıyor, dağlar, dereler, denizler geçiyor, asıl yerine hem kendini, hem haberi ulaştırıyor.

Güvercinin bakışı ne kadar keskin bulunursa bulunsun, ne kadar uzağa uçabilirse uçsun hususi bir hissi, yani kendine gideceği yönü tayine hizmet eden bir sevk hissi bulunmadıkça daima doğru yolunu bulmaya ve uzun müddet ayrıldığı yuvasına geri dönmeye güç yetiremeyeceği iddia ediliyor. Kırlangıçlarda böyle. Bir sene bir evin damında yavru çıkarır. Kışın uzaklara gider. Yazın hârikulade bir hız ve dikkatle yine o yavru doğduğu evin damına babasının ve anasının yuva yaptığı köşeye döner, bu noktayı bulur. Kırlangıç nasıl yön tayini yapıyor? Bir çölde, bir ormanda yolunu kaybeden bir süvari yuları elinden ve hayvanı kendi haline terk ediyor. Hayvan pusulasız, rehbersiz doğru yolu buluyor. Niçin? Çünkü sevk hissi kendine bu gücü veriyor. Öyle ise duyma, tatma, görme, koklama ve dokunma hislerine bir de sevk hissi eklenmesi uygun olmaz mı? Amerika'nın ne hava, ne de birkaç metre ilerisi fark edilemeyen gayet sık ormanlarında kılavuzluk eden yerliler bir harita üzerinde yön göstermeye muvaffak olamadıkları halde yine doğru yolu bulmakta, gidecekleri yeri kuvvetli bir his ile tayin etmekte olduklarını oralarda gezip dolaşan sözlerine güvenilen zatlar tasdik ediyorlar. Hiçbir yer görülmeyen bu sık ormanda bir yerliye bir yer sorulsun, görüyormuş, işitiyormuş, kokusunu duyuyormuş gibi eliyle hemen o yeri o mahallin bulunduğu yönü gösteriveriyormuş. İşte bu kuvveti hayvanlar âleminde altıncı bir hissin varlığına atfederek buna da “sevk hissi” diyorlar. Bu hissin etkilerinden varlığı ispat olunuyor. Fakat kesinlikle ispat ve açıklanması için henüz araştırmaya ihtiyaç var.

312. sayfa portre alt yazısı: Yıldız Saray-ı Hümâyunu yakınlarında bulunan hastanede röntgen usulünü yapan Doktor Kaymakam Salih Bey.

312. sayfa El Resmi Alt Yazısı: Yaralı gazinin röntgen usulüyle resmi çıkarılan eli ve kemiğin içerisinde kurşunun görünüşü.

Sevk hissi ile hayvanların yönü tayine muvaffak olabildikleri zan ve tahmin edilmekte ise de bir asır önce hayatta olan “Botino” isminde bir Fransız gemicinin bir sahilde uzaktan

geçen yahut sahile doğru yaklaşan gemileri iki yüz fersah mesafeden nasıl bir his ile keşf edebildiği henüz kesinleştirilememiş “Noviskopya” adı verilen bu hayali fennin henüz niteliği belirlenememiştir. Botino'nun bir asırlık eski hikayesi şu son günlerde tazelenmiştir. Fransa Bahriye Topçu Kaymakamlarından Mösyö Dolone hikâyeyi -evrak hazinesinde doğruluğuna işaret edecek delilleri araştırarak- meydana çıkarmış ve Fransa'da bazı kayıtlı evrâklar bulup yeniden araştırmaya girişmiştir. Hikâye şudur: Fransa da yüz altmış sene kadar önce doğan “Botinyo” gençliğini gemilerde kılavuzluk ile geçirerek bin yedi yüz altmış dört tarihine doğru Büyük Hint Okyanusu'nda Fransa müstemlekelerinden Fransa adasının Porlui Limanında yani Pol ile Virjini'nin doğduğu bazı inşâatlar üzerine memur olmuştur. Burada boş zamanlarını berrak haldeki ufka, büyük okyanus ile açık olan gökyüzünün ayrıldığı noktaya hayretle bakarak ve bunun üzerinde düşünerek geçirmiştir. Altı yedi sene devam eden dikkatin meyvesi olarak gökyüzü ile denizin birleştiği daire üzerinde bazı olaylara tanıklık etmiş ve bu olayların sahile bir geminin yaklaşmasıyla birbirine yakın olduğunu fark etmiştir. Ufuk çizgisini aynaya aksettirerek bunun üzerinde ve hususi ile gece gözlemlerine devam etmiştir. Ulaştığı netice: Sahilden iki yüz fersah kadar uzaktan geçen yahut yaklaşmakta olan bir gemi ufukta bazı alametler gösterir. Buna dikkatle geminin geçiş ve varışını önceden tahmin mümkündür. Hatta mesâfenin uzaklığını, geminin sür'atini tayin etmek de mümkün olur. Ufukta alâmetler görünse de gemi ortaya çıkmayabilir. Ancak hiçbir gemi alâmeti önceden görünmeden gelemez. Bunu keşfetmek bir fendir. İsmine “Noviskopya” denilebilir.

313. sayfadaki resimlerin alt yazıları: Birinci ve ikinci kâfile ile gelen Yunân esirlerinden olup hükümet tarafından verilen elbiseyi giymiş piyâde nizamiye çavuşları.

“Botinyo” bir müddet keşfinin ne olduğunu ortaya koymamış. Esrarını saklamış. Nihayet keşfini Fransa Deniz Bakanlığı'na haber vermiş, Bakanlıktan Fransa Adası memurlarına tecrübelerin resmedilip deftere kaydedilmesi şartıyla yapılması emredilmiş. Sekiz ay tecrübe edilmiş, daha ilk gününden “Botinyo” gemileri haber vermeye başlamış ve mesela uzakta üç gemi bulunup havanın rüzgârlı olması sebebiyle -o zaman yalnız gemiler yelkenli olup henüz vapurlar meydana gelmemiş idi- açıkta kaldıklarını ve iki gün sonra ancak sahile yanaşabileceklerini söylemiş idi. Bir günde adadan dört günlük yol mesafesinde açıkta birçok gemiler, âdeta bir donanma bulunduğunu ve hava muhalefeti sebebiyle yaklaşmadığını ve birkaç gün sonra donanmanın iki günlük yolu kaldığını haber vermiş idi.

Bu önceden verdiği haberler kesin olarak gerçekleştiği gibi “Botino”nun hemen bütün keşifleri doğru çıkmıştır. Hatta bir defasında adadan baya uzak bir mesafeden bir büyük donanma geçiyor diye i’lân ettirip halka telaş vermesi üzerine bir gemi gönderilmiş ve İngiltere donanmasının Hindistan’a doğru gittiği anlaşılmıştır.

313. sayfadaki tek resim alt yazısı: İkinci kâfile Yunân esirlerinden bir çavuş asıl kıyafeti ile.

“Botinyo” ada memurlarına bu esrarı öğretmek istemediğinden Paris’e kadar gitmiş ve keşfine dair Deniz Bakanlığına bir makale vererek bu makalede “Noviskopya” fenninin mevzu’ ve faydalarını geniş bir şekilde anlatmıştır. Hatta yolda uzaktan keşf ettiği gemileri bindiği geminin kaptanına haber verdiği zaman bunlarda tamamı tamamına doğru çıkmış. Ada memurları tasdiknamelerinde “Bu keşif doğru ve kabul edilir olduğuna göre önemi pek büyüktür. Hükümete ait bir sır olarak saklanmalı ve diğer milletlere ifşa edilmemelidir. Her gemide bu sırrı bilen adamların bulundurulması savaş zamanı pek büyük bir fayda verir. Düşman gemilerinin yaklaştığı bilinir.” demişler.

Botinyo’nun makalesi o zaman Fen işleri dairesinde gereken açıklamaları buldurmadığı kabul edilerek meclisler dolaşmış. Havaleler görmüş, nihayet Mısır’da bulunan General Bonapart’a kadar gönderilmiş, takılmış, kalmış... İşte Botinyo’nun hikayesi ve esrarı.

Aradan bir asır geçti... Bugün bir Fransız deniz askeri çıktı da diyor ki: Yüz sene unutulmuş bir köşede kalan bir makalenin bugün incelenmesine sıra geldi diyemez miyiz? Zavallı Botinyo hayalperest bir budalamı idi. Yoksa Noviskopya fennini ortaya çıkararan mı? Bu fen bir hakikate dayanmakta mıdır? Hatta Botinyo bir budala olsun, bütün Fransa adası sâkinleri de böyle birinin elinde oyuncak olup kalamazdı ya. Belki bugün araştırmak ve incelemek ile mühim bir keşif ortaya konulur. Niçin böyle bir araştırma ile uğraşmayalım?

İşte bu şekilde denizcilere meydan okunuyor. Kabul edecek araştırmacılar ortaya çıkar zannolunuyor. Botinyo’nun fikrine göre bir gemi sahile yaklaştıkça gece ufukta ve havada hafif bir ışık eseri fark edilir ve havanın berraklığını geminin bulunduğu yöne çevirecek hafif sisler görülürmüş. Bunlar gemiden çıkarak gemi ile birlikte ilerlermiş. Belki bu delilsiz açıklamaların bir gün tıpçılara göre bazı müspet alâmetler suretinde görülüp gösterilmesi

mümkündür. O vakit Botinyo da bir keşif sırasına geçer ve bu gün keşfi inceleme sahasına koyan Mösyö Dolane'de Botinyo'nun varisi sayılabilir.

Yüz sene geçtiği halde “Noviskopya” fenni henüz tam oluşmayıp ufukta gözle görünmeyen gemiler havadan kaynaklanan alametler ile kesin olarak keşif olunamıyorsa da henüz bir sene geçtiği halde Doktor “Röntgen”in meydana koyduğu ışınlarla bağlı olan “Radyoğrafya” fenni fevkalade yükselme göstermiş ve bu sayede insanın kemikleri, damarları ve bunlar arasına sıkışan maden parçaları gözle görülüp keşif etmek mümkün olmuştur.

Harp meydanlarından gelen yaralı Osmanlı askerlerinin vücutlarında kalan kurşun parçalarının yeri röntgen ile tayin edilerek cerrahi ameliyatı kolaylaştırılmıştır. Bu cihetle bu ışınların hizmetteki önemini takdir eder ve her türlü fenni ilerlemeden istifade yönünün memleketimizde de mümkün hale getirilmesine imkân sağlanmasından dolayı övünç duyarız.

Röntgen ışınları için insan vücudu bir saydam bir cisim olduğundan bu sayede insanın kemikleri arasına sokulup kalan yabancı madeni cisimler görülmektedir. Fakat araştırmacılar bu mükemmel alet ile daha geniş bir inceleme meydanı ortaya koydular. Röntgen ışınları uzuvların incelenmesine de önemli derecede sebep oldu. Bununla değil yalnız kemiklere vücudun içindeki kan damarlarını da görmeye çare bulundu. Mademki madenler röntgen ışınlarını geçirmemektedir, damarlara toz halinde ve sıvı ile karışmış bir surette maden şırınga edilir de sonra fotoğrafla resmi alınırsa bunlar en küçük ayrıntısına varıncaya kadar levhaya aksetmekte ve şu tedbirle damarların dahi vücut içerisindeki tertibi ve nizamı tamamen görülmektedir. Civa şırıngasıyla da bu neticeye varılıp orada ve atar damarların yerleri, geçtiği bölgeler gösteriliyor. Atar damarlarda kanın akması demek nasıl olduğu şimdiye kadar cerrahlarca hayli araştırmaya zemin olmuş idi. Röntgen ışınları bunu da pek açık bir surette ortaya koymuştur. Böbreklere madeni bir cismin şırıngalanmasından sonra bu ışınlar vasıtasıyla alınan resim, akışı herkesin gözleri önünde de sabit ve açık surette göstermektedir.

Bu sene bütün bütün fen heyetleri bununla meşgul olmuş ve hemen her fen bilgisi sahibi bu keşfi farklı noktalardan tecrübe ve tetkik etmiştir.

Doktor Röntgen'in bu önemli keşfi yalnız otopsi ve fizyolojya fenlerinde değil bütün insani bilgiler de bir tesir göstermiştir ve onunla ışın özünde hiçbir alakası olmadığı zannolunan noktalarda bile etkisi ve hizmeti ortaya konulmuştur.

İngiltere fen bilimcilerinden Doktor Wilson da Londra Encümen fünununa takdim ettiği makale de yağmurların yağmasına ve bulutların oluşmasına röntgen ışınlarının tesiri olduğu ihtimalinden bahsetmiştir. Yağmur nerede, röntgenin farklı cisimlere nüfuz eden ışınları nerede. Fakat bu dikkatli araştırmacı ikisi arasında alaka bulmayı şöyle dursun hatta bardaktan boşanırcasına -geçen hafta içinde olduğu gibi- yağın yağmur damlalarının yağmasına röntgen ışınlarını sebep göstermeye kadar varmıştır. Yeryüzünden havaya doğru meydana gelen yükselme ve buharlaşma havanın yüksek tabakalarında toplanıyor. Hava tabakaları su buharı ile doluyor. Yağmur bulutları şeklinde yüklemeler başlıyor. Fakat bir ilmi kanun var, yağmur yüklenmesinin tamamıyla meydana gelmesi ve bir katre yağmurun vücut bulması için havada bir oluşma noktası lazım. Her katre yağmur bir zerreye dayanmalı ki vücuda gelsin. Şimdiye kadar hava zerrelere dayanmayı başlıca sebep tutmakta idiler.

Doktor Wilson bu ihtiyacı ortadan kaldırıyor. Yağmur katrelerinin meydana gelmesi düşüncesini tamamlamak için lüzum gösterilen hava zerrelere ihtiyaç olmadığını söylüyor. Röntgen ışınları suyun meydana gelmesinde katrelerin adet ve hacmini çoğaltmak özellik ve kuvvetinde bulunduğunu ispata çalışıyor. Bu zatın görüşüne göre eğer tabiat âleminde bu ışık yayılmasaydı yağmurlarımızın gayet ince bir pusu suretinde, süreksiz bir su dumanının yeryüzünü kaplaması kabilinden olacak idi.

Bu ışınların işe müdahalesi sayesinde sürekli, çok ve bereketli yağmurların yüzünü görmekte ve hatta bazen ilkbaharın en güzel günleri saydığımız Mayıs ortalarında haftalarca süren yağmurlarla yer yer seller seyretmekteyiz.

Röntgen ışınlarının biz-zat tatbikatı önemlidir, çoktur. Bunun üzerine bilginlerin ortaya koyduğu çalışmalar ve fikirler çok farklıdır. Doktor Wilson yağmurların meydana gelmesini buna bağlamaya kadar varıyor. Biri de röntgen ışınları üzerine nikâhın sağlık yönünden devam edilmesi görünüşünde bulunuyor. Paris gazetelerinden birinde “fen dâiresinde niçin mümkün olmasın” başlığı altında bir takım fenni istekleri açıklayarak ve sayarak bir makale yayınlamış olan bir doktor nikâhtan önce bir karı ile kocanın bütün bedeni röntgen ışınları

vasıtasıyla muayene olup evlilik meyvesi olacak çocukların bu bedenlere göre büyümesinin ve sıhhatinin tahmin edilmesi ve ona göre nikâhın sağlıklı olduğuna karar verilmesi fikrini ortaya koyuyor. Röntgen ışınlarını karı-koca münasebetine de karıştırmak istiyor. Bu ışınlar ile kemiklerimize damarlarımıza kadar bütün vücudumuzun seyredildiğine memnuniyetle razı olduk. Artık bilginler insaf etseler de nikah cemiyetlerine de röntgen ışınlarını davet etmeseler!

M. Sâdık

Ahmed İhsan, “Âtıfet-i Seniyye-i Hazret-i Pâdîşâhî ve Tedâvi-i Mecrûhîn-i Askerîyede Röntgen Şu’âatı”, *Servet-i Fünun Mecmuası*, Sayı: 326, 29 Mayıs 1313.

KAPAK FOTOĞRAFI

Sâye-i merâhümvâye-i cenâb-ı pâdîşâhîde Yıldız Sarayı Hümâyunu civârında kâin hastanede tedâvi olunan mecrûh gazilerimizden Velisteyn Muhârebesinde cerîhadâr olan Boyabadlı Mehmed’in kolunda röntgen usûlüyle kurşun teharrisi

La recherche d’une bale perdue par les rayons verts a l’Hospital de Yıldız Mehmed de Boy-abad, blesse a la bataille de Volestine

**ÂTIFET-İ SENİYYE-İ HAZRET-İ PÂDÎŞÂHÎ ve
TEDÂVİ-Yİ MECRÛHÎN-İ ASKERİYEDE RÖNTGEN ŞU’ÂATI**

Şanlı muzafferiyetler, büyük muvaffâkiyetler ihrâz ederken meydân-ı harpte mecrûh düşen evlâd-ı vatanın berây-ı tedâvi Dersaâdet hastahânelerine naklolunduğu zaman mükemmelen tedâvileri için ne lâzım ise cümlesinin ihzâr ve istikmâli husûsuna bâ-irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhi operatör saâdetli Cemil Paşa hazretleri memur buyrulmuş idi. İşte bu lutf-i âli'l-âl hazret-i tâcidâri sayesinde ki bugün meydan-ı harpte ihrâz-ı şân-ı gâlibiyet eden asker-i Osmâniye gibi tabâbet-i asker-i Osmâniye dahi âlem-i fûnûnda ciddi bir mevki' kazanmış oluyor. En yeni ihtirâ'ât-ı fenniye tedâvi-yi mecrûhine tatbîk olunuyor.

Yıldız Sarayı şevket ihtivası civarında mürtefi' bir nokta üzerinde inşâ olunan yeni ameliyathâneyi bir görmek bu müdde'âyı tasdîke kâfidir. Uzun söze ne hâcet, geçen perşembe günü bu ameliyathâne ile hasta koğuşlarını bizzât görmüş, gezmiş olan muharrîr-i âciziniz Avrupa'nın dâru't-tedâvilerini de görmüştür. Bilâ ri'yâ ve mübâlağa te'mîn ederim ki şerâit-i fenniye nokta-i nazârından hastahânelerimizin Avrupa'dakilerden hiç farkı yoktur. Fazla olarak son seneler zarfındaki ihtirâ'ât-ı feniyyeyi dahi kâmilen muhtevî bulunuyorlar. Bu sırada röntgen usulüyle bedende kurşun teharrîsini de zikretmek lâzım gelir.

Servet-i Fünun kârîin-i kirâmı röntgen usûlünün tafsîlât-ı feniyyesine vâkîf oldukları gibi askeri hastahânelerimizin istikmâl-i esbâb-ı mükemmeliyetine me'mûr buyrulan operatör Cemil Paşa hazretlerini de pek a'lâ tanırlar. Sevgili karındaşımızın resmiyle tercüme-i hâlini 199 numaralı nüshamıza derc etmiş idik. Röntgen ihtirâna, şu'aâtına mütaallık tafsîlât ve tecârib ise bu usûlün bidâyet-i keşfinden itibaren birçok haftalar Servet-i Fünûn'un muharrer-i feniyyesine sermâye-i bahs ve makâl olmuş idi. Gazetemizin onuncu ve on birinci ciltlerine, hatta son numaralarına icâle-i nazar ederseniz bu bâbta pek çok malumata resimlere müsâdif olursunuz. Onun için tekrarından sarf-ı nazar ediyorum.

Cemil Paşa hazretleri ile beraber verdiğimiz karar mücebince perşembe günü erkence idârehânemizde muntazır bulunuyordum. Zamanını kemâl-i intizâm ve dikkatle taksim eden doktor tam dediği dakikada geldi. Zaten ben de hazır bekliyor, arabada yarım saat kadar olsun rahat rahat konuşacağımıza pek seviniyordum. Vâkıan Paşa ile yarım saat kadar zaman musahabe bulmak -hele şimdilerde- pek zordur. Şu müddet zarfında tabib ile gazeteci mesleklerini unuttular. Otuz senelik hayatın hemen kâffesini bir arada geçirir iki hemşirezâde için arada sırada iğtinâm olunacak böyle müddetlerin güzerâni hiç doyulur mu? Araba Gümüşsuyu Hastahânesi kapısında durduğu vakit ben henüz yola çıktık sanıyordum. Hastahânedeki etibbâdan Selâmi Efendi tarafından istikbâl edildik. Paşa hazretleri koğuşlarda mecrûhların tedâvisi ile meşgul iken Selâmi Efendi kemâl-i nezâket ve dirâyet ile tafsîlât veriyor, orada hazır bulunan Emin Paşa hazretleri dahi lutfen muharrir-i âcize iltifat buyuruyordu.

Gümüşsuyu Hastahânesi'nde onu mütecaviz koğuş var. Üç yüze karîb mecrûh tedavi olunuyor. Vallâhi ne yalan söyleyeyim, ben gelirken biraz tereddüt içinde idim. Şimdi bir takım hastaların, yaralıların çehre-i elmenâkini göreceğim, teessür edeceğim diyordum. Hâlbuki şu üç yüz kadar mecrûhun kâffesinde mülevven, mütebessim simalara müsâdif olunca mütehayyir oldum ve sevindim. Sanki bu kahramanların hiçbir şeyleri yok da burada istirahat ediyorlardı.

Gümüşsuyu Hastahânesi'nde yalnız iki ağır hasta var idi ki birisi cerîhasıyla beraber veremden ziyâde muzdarîb, diğeri keza böyle diğeri maraz ile musâb idi.

Koğuşların devri iki saat kadar sürdü. Her koğuş ayrı bir tabip tarafından idare olunuyor, bu meyanda Almanya'dan ve memâlik-i sâireden gelen Salîb-i Ahmer idârelerine mensûb tabipler dahi bulunuyor idi.

Saat dört var idi ki Gümüşsuyu Hastahânesi'nden çıktık. Saâdetli Emin Paşa hazretleri dahi birlikte oldukları halde Yıldız Sarayı civarında müceddeden yapılmış olan hastahânelere geldik. Bu hastahâneler birer bodrum katı üzerine mebni ahşap dolani üzerine ve ayrı ayrı koğuşlardan cepheleri tam bir dâire teşkil edecek surette kılınmıştı.

Ameliyathâne kârgir olarak kenarda bulunuyor. Evvela buraya girdik. Binanın ön tarafı camekanlıdır. Ortada iki oda var, ameliyat salonları yan taraflara yapılmış. Salonlar kavâid-i cedîde-i fenniye mücebince kâmilin mermer döşeli ve yağlı boyalı olup ameliyat masası ile âlât ve edevâtı ve her bir malzemesi tarafı eşref cenâb-ı pâdişâhidin ihsân buyurulan mebâliğ ile müceddeden celb edilmiş olduğu cihetle hakikaten hayret-efzâ idi. Mesela mecrûhların

nakline mahsus tekerlekli sedyeler, hîn-i ameliyatta lâzım olacak her türlü eczâyı ve pamukları hâvi yine tekerlekli masalar âlât ve edevât ile sargıları ve eşyaları tebhîre mahsus *etow* makineleri en ziyade nazar-ı temâşâyı celb eyliyor idi.

Ameliyat salonlarına muttasıl odalarda bir gün evvel ameliyatı icrâ olunmuş hastalar bulunuyor ki bunlar ihtiyaten birkaç gün burada kaldıktan sonra sâir koğuşlara gönderiliyor idi. İki gün evvel kafatası açılarak derunundan kurşun çıkarılmış olan zâbit efendi burada idi. Beyaz sargılar arsından görünen gözleri, dudakları kemâl-i beşâsetle gülüyor idi.

Koğuşları birer birer gezdik. Burada da mecruh gazilerin cümlesi pembe renkli ve mütebessim çehrelerle enzâr-ı mefhâret ve memnûniyeti tenvîr eyliyordu. Yataklarının üzerlerine birer vaz'iyet-i istirâhatkârane ile oturmuşlar, tesbih çekiyorlar, sigara içiyorlar, gazete okuyorlar idi. Bir kaçıyla konuştum. Hepsi gördükleri rahattan dolayı yeniden yekzeban olarak avâtıf-ı hazret-i pâdişâhîye arz-ı şükrân eyliyorlar, âh yine taburlarımıza gitsek diyorlar, erbâb-ı hamiyetin taltifâtına, hâtır-nüvazlığına karşı beyân-ı memnuniyet ediyorlar idi. Sordum ki:

- Nasıl, hariçten çok hediye geliyor mu?

- Çok.

- En ziyâde ne hoşunuza gidiyor?

- Doğrusunu isterseniz tütün. Zira insan boş durdukça muttasıl sigara içiyor. Onun için bol bol verilen sigaralarımız yetişmiyor.

Bu cevabı birkaç gaziden aldım. Derhal zihnimde bir karar verdim ki onun icrası da hiç müşkilâta müsâdif olmadı, o günü idârehaneye avdet edince derhal bir defter tanzim eyledim, idârehânemizle münâsebeti olan bazı zevâta arz ettim. Az bir zaman zarfında toplanan akçe ile Reji idâresinden sekiz yüz paket tütün mübâyaa ederek komisyon-ı mahsûsuna takdîm eyledik. Şu bir günlük îâne-i mahsûsâmıza iştirâk ile ibrâz-ı hamiyet eden zevât-ı kirâmın esâmisi gelecek hafta kısım-ı siyâsimizde beyân olunacaktır.

Koğuşların kâffesini ziyaret eyledikten sonra röntgen şu'âatının icrâ olunduğu dâire-i mahsûsaya geldik. Burası Doktor izzetli Sâlih Beyefendinin zîr-i nezâretindedir. Odaya

girdiğimiz zaman sadrında kurşun bulunan bir mecrûhun resmini çıkarıyorlar idi. Bir yatağın üzerine arşın mürabbai cesâmetinde ve üzeri sarılı bir fotoğraf camı koymuşlar. Mecrûh bunun üzerine arkası üstü yatmış, gayr-ı müteharrik duruyor, kenardaki elektrik pillerinden ahz-ı kuvvet eden röntgen şişesi asılı olduğu mahalden mecrûhun üzerine yeşil bir ziya aks ettiriyor idi. Resmi çıkarılan uzvun tahtına göre tahallûf eden müddet-i muayyene zarfında mecrûh şu vaziyette durduktan sonra kaldırılıyor, fotoğraf camı eczaya vaz olununca üzerinden çıkan resim kurşunun mahallini gösteriyor. Salih Beyefendi şimdiye kadar çıkardıkları resimlere mütaallık camları irae ittiler. Birinde baldır kemiğindeki kurşunun mevki, diğerinde bilekteki kurşun parçası görünüyordu. Bu nüshamızın birinci sahifesine derç olunan resim bileğinde kurşun aranılan mecrûh gâziyi irâe eylediği gibi diğer resim dahi kurşun bulunan eli gösteriyor.

Şurası şâyân-ı kayd ve tezkârdır ki röntgen usulüyle mecrûhin-i askerîyede kurşun taharriyatı işbu keşfin vuku'undan beri ilk defa olmak üzere memâlik-i Osmâniye'de icra kılınmaktadır.

Koşuların devri ve fotoğrafî tecrübelerin tetkîki hitama erdikten sonra hastane müdürü doktor saâdetli Raşid Paşa hazretlerinin odalarında biraz ârâm ve taâm eyledik. Hakk-ı âcizânemde lütfen bî-dirîğ buyurdıkları iltifatlara teşekkürler ederek, kalbim hiss-i iftihar ve meserret ile memlû olarak biraz olarak hastaneden çıktım.

Ahmed İhsan

M. Sadık, "Musâhane-i Fenniye", *Servet-i Fünun Mecmuası*, Sayı: 326, 29 Mayıs 1313.

MUSÂHABE-İ FENNİYE

Havâss-ı hamseye bir ilave, altıncı his: Hiss-i sâika – Bu hissın vücudu müspet mi meznun mu? – Eski bir masalın yeniden hikâyesi - “Botino”nun esrarı yahut “Noviskopyâ” fenni: Bir sâhilde, gelen gemiyi görmeden geldiğini keşfetmek – Röntgen şu’aatının tatbikatı, fenn-i cerrâhîde ehemmiyeti, - Röntgen şu’aatıyla yağmurların münasebeti, - Zevç ile zevce arasında röntgen şu’aatı.

Silsile-i hayvânatta şimdiye kadar bilip öğrendiğimiz ve bütün eşyayı hâriciyeyi sayesinde derk ve teferrüs edebildiğimiz havâssın adedi beştir. Gözümüz görür, kulağımız işitir, burnumuz koklar, ağzımız tadar, elimiz tutar. Bu hisler bizi âleme vâkıf eder. Erbâb-ı dikkat yakında bu beş hisse bir daha ilâve etmeğe mecburiyet hissetmişler ve bazı hayvanatın yalnız bir hiss-i eseri olduğuna hüküm verilebilen harekâtından bunu istidlâl eylemişlerdir. Basıranın müvekkel olduğu vazîfe ma’lûmdur ve keyfiyet-i ru’yet fennen izah olunmuştur. Gözün hadekası, şebekesi ecsamın hayallerini nasıl zapt ve tersim ettiği ve a’sâb-ı ayniyenin ne yolda dimağa nakil eylediği bir derece anlaşılmıştır. Samia da böyle. Fakat erbâb-ı dikkat, dikkat eyledikleri hisse müvekkel bir uzv-ı hârici gösteremiyorlar. Bu hissi kabulden başka çare de bulamıyorlar. Dikkat olunan harekât-ı hayvânîdir. Posta güvercinleri nazar-ı itibâra alınır. Güvercinlerin vâsita-ı muhabere olmakta ne kadar mühim hizmet ifa ve bu kuşcağızların terbiye ve talimine Avrupaca yakın zamanlarda ne kadar itina bulunduğu malûmdur. Bir güvercin yerinden ve yuvasından alınmakta, gayet uzaklara götürülmekte ve icabına göre bir küçük mektupçuğu hâmilin salıverilmektedir. Sadık haberci ülkeler aşiyor, dağlar, dereler, denizler geçiyor. Asıl yerine hem kendini, hem haberi isal ediyor.

Güvercinin nazarı ne kadar keskin bulunursa bulunsun, ne kadar bâlâ-pervâz olabilirse olsun bir hiss-i mahsus, yani kendine gideceği ciheti tayine hizmet eder bir hiss-i sâikası bulunmadıkça daima doğru yolunu bulmağa ve hayli müddet ol ayrıldığı yuvasına avdet etmeğe kadir olmayacağı iddia ediliyor. Kırlangıçlar da böyle. Bir sene bir evin damında yavru çıkarır. Kışın uzaklara gider. Yazın hârikulade bir sür’at ve dikkatle yine o yavru doğduğu evin damına babasının ve anasının yuva yaptığı köşeye avdet eder, bu noktayı bulur. Kırlangıç tayin-i cihete nasıl kadir oluyor? Bir çölde, bir ormanda yolunu kaybeden bir süvari yuları elinden ve hayvanı kendi hevasına terk ediyor. Hayvan pusulasız, rehbersiz doğru yolu

buluyor. Niçin? Çünkü hiss-i sâikası kendine bu kudreti veriyor. Öyle ise sâmia, şamme, bâsıra, zâika ve lâmiseye bir de sâika ilavesi münasip olmaz mı? Amerika'nın ne hava, ne de birkaç metre ilerisi fark edilemeyen gayet sık ormanlarında kılavuzluk eden yerliler bir harita üzerinde takdir-i cihete muvaffak olamadıkları halde yine doğru yolu bulmakta, gidecekleri yeri bir hiss-i kavî ile tayin etmekte olduklarını oralarda gezip dolaşan sözleri mutemed zatlar tasdik ediyorlar. Hiçbir yer görülmeyen bu sık ormanda bir yerliye bir mevki sorulsun, görüyormuş, işitiyormuş, kokusunu duyuyormuş gibi eliyle hemen o mahalli, o mahallin bulunduğu ciheti gösteriveriyormuş. İşte bu kuvveti silsile-i hayvânatta altıncı bir hiss-in vücuduna atfederek buna da "sâika" diyorlar. Bu hiss-in âsârından vücudu istidlâl olunuyor. Fakat kat'iyen ispat ve îzâhı için henüz tetkikata ihtiyaç var.

312. Sayfa portre alt yazısı: Yıldız Saray-ı Hümâyunu civarında kâin hastanede röntgen usulünü icrâ eden Doktor Kaymakam İzzetli Salih bey

312. Sayfa El Resmi Alt Yazısı: Mecruh gazinin röntgen usulüyle resmi çıkarılan eli ve kemiğin derununda kurşunun görünüşü.

Hiss-i sâika ile hayvanatın ciheti tayine muvaffak olabildikleri zan ve tahmin edilmekte ise de bir asır evvel ber-hayat olan *Botino* isminde bir Fransız gemicinin bir sahilde uzaktan geçen yahut sahile doğru yaklaşan sefâini iki yüz fersah mesafeden nasıl bir his ile keşf edebildiği henüz kat'iyen malum olamamış *Noviskopya* namı verilen bu fenn-i muhayyelin henüz mahiyeti taayyün edememiştir. Botino'nun bir asırlık eski hikâyesi şu son günlerde tazelenmiştir. Fransa Bahriye Topçu Kaymakamlarından Mösyö Dolone hikâyeyi -hazîne-i evrakta sıhhatine dâl olacak delâil-i teharri ederek- meydana çıkarmış ve Fransa'da bazı evrâk-ı kaydiye bulup yeniden mütâlaata girişmiştir. Hikaye şudur: Fransa da yüz altmış bu kadar sene evvel tevellüd etmiş olan "Botinyo" gençliğini gemilerde kılavuzluk ile geçirerek bin yedi yüz altmış dört tarihine doğru Bahr-ı Muhît-i Hindî'de Fransa müstemlikatından Fransa adasının Porlui Limanı'nda yani Pol ile Virjini'nin meskit-ı ra'sinde bazı inşâat üzerine memur olmuştur. Burada boş zamanlarını lekesiz ve ârızasız ufka, ummân-ı vasi' ile semây-ı sâffin hatt-ı fâsılına nasb-ı enzâr-ı dikkat ederek mütehayyirane ve mütefekkirane geçirmiştir. Altı yedi sene mütemâdi dikkatin semeresi olarak sema ile bahrın kesbi ittisal

eylediği daire üzerinde bazı hâdisât müşâhede etmiş ve bu hadiselerin sahile bir geminin takribiyle müradif olduğunu fark eylemiştir. Hatt-ı ufukiyi aynaya aksettirerek bunun üzerinde ve bil-hâssa gece müşâhedâtında devam etmiştir. Vasıl olduğu netice: Sahilden iki yüz fersah kadar uzaktan geçer yahut takarrup etmekte olan bir sefine ufukta bazı alâimi izhar eder. Buna dikkatle sefinenin mürur ve vürudunu evvelce tahmin mümkündür. Hatta mesâfenin bu'dunu, sefinenin sür'atini tayin etmek de kabil olur. Ufukta alâmat meşhûd olup gemi zuhur etmeyebilir. Lakin hiçbir gemi alâmeti evvelce görünmeden gelemez. Bunu keşfetmek bir fendir. İsmine “Noviskopya” denilebilir.

313. Sayfadaki resimlerin alt yazıları: Birinci ve ikinci kâfile ile vürud eden üserây-i Yunâni'den olup taraf-ı hükümet-i seniyyeden i'tâ buyrulan elbiseyi lâbis piyâde nizâmiye çavuşları.

“Botinyo” bir müddet keşfinin mahiyetini ortaya koymamış. Esrarını saklamış. Nihayet keşfini Fransa Bahriye Nezâretine haber vermiş, Nezaretten Fransa Adası memurlarına tecrübelerin resmen ve deftere kayt edilmek şartıyla icrâ olunması emredilmiş. Sekiz ay tecrübe edilmiş daha ilk gününden “Botinyo” bir ramal gibi gemileri haber vermeye başlamış ve mesela uzakta üç gemi bulunup havanın râkid olması sebebiyle -o zaman yalnız sefâin yelkenli olarak henüz vapurlar meydana gelmemiş idi- açıkta kaldıklarını ve iki gün sonra ancak sahile yanaşabileceklerini söylemiş idi. Bir günde adadan dört günlük yol açıkta bir çok gemiler, âdeta bir donanma bulunduğunu ve muhalefet-i havadan dolayı yaklaşmadığını ve birkaç gün sonra donanmanın iki günlük yolu kaldığını haber vermiş idi. Bu ihbârât-ı evveliye kat'ıyyen tahakkuk ettiği gibi “Botino”nun hemen bütün keşifleri doğru çıkmıştır. Hatta bir defasında adadan hayli uzak bir mesafeden bir büyük donanma geçiyor diye i'lân edip halka telaş vermesi üzerine bir gemi gönderilerek İngiltere donanmasının Hind'e doğru gittiği sübut bulmuştur.

313. sayfadaki tek resim alt yazısı: İkinci kâfile üserây-ı Yunâni'den bir efüzün çavuşu kıyâfet-i asliyesi.

“Botinyo” ada memurlarına tevdi-i esrar etmek istemediğinden Paris’e kadar gitmiş ve keşfine dair Bahriye Nezaretine bir layıha itasıyla bunda “Noviskopya” fennin mevzu’ ve fâidesini bast ve temhid eylemiş. Hatta yolda uzaktan keşif ettiği gemileri râkip olduğu sefinenin kapudanına haber verip bunlarda tamamı tamamına doğru çıkmış. Ada me’murları tasdiknamelerinde “Bu keşfin ciddi olması takdirine göre ehemmiyeti pek büyüktür. Hükümete ait bir sır olarak saklanmalı ve milel-i sâireye ifşa edilmemeli. Her gemi de bu sırta vakıf adamlar bulundurulması muharebe zamanı pek büyük bir menfaat temin eder. Düşman sefaininin tekarrubu keşf edilir.” demişler.

Botinyo’nun layıhası o zaman kavâid-i fenniye dairesinde tafsilat-ı lazimeyi muhtevi addolunamayarak meclisler dolaşmış. Havaleler görmüş, nihayet Mısır’da bulunan General Bonapart’a kadar gönderilmiş, takılmış, kalmış... İşte Botinyo’nun hikayesi ve esrarı.

Aradan bir asır geçti... Bugün bir Fransız Bahriye Zâbiti çıktı da diyor ki: Yüz sene kûşe-i nisyanda kalan bir layıhanın bugün tetkikine sıra geldi diyemez miyiz? Zavallı Botinyo hayalperest bir budalamı idi. Yoksa Noviskopya fenninin vâzı mı? Bu fen bir hakikate müstenit midir? Hatta Botinyo bir budala olsun, bütün Fransa adası sekenesi de böyle birinin elinde bazice olup kalamazdı ya. Belki bugün tahkik ve tektik ile bir keşfi mühim ortaya konulur. Niçin bu tetkikle iştiğal etmeyelim?

İşte bu suretle bahriyyuna meydan okunuyor. İcabet gösterecek müdakkikler meydana gelir zannolunuyor. Botinyo’nun fikrine göre bir gemi sahile tekarrup ettikçe gece ufukta ve havada hafif bir ziya eseri fark edilir ve havanın safvetini geminin bulunduğu istikamette ihlal edecek hafif sisler görülürmüş. Bunlar gemiden hasıl olarak gemi ile birlikte ilerlermiş. Belki bu sathı izahatın bir gün hikmet-i tabiiyece bazı âlâim-i müspete suretinde görülüp gösterilmesi mümkündür. O vakit Botinyo da bir kaşif sırasına geçer ve bu gün keşfi meydan-ı tetkike koyan Mösyö Dolane’de Botinyo’nun varisi addolunabilir.

Yüz sene geçtiği halde “Noviskopya” fenni henüz teessüs edemeyip ufukta gözle görünmeyen gemiler alâim-i havâiyye ile kat’iyyen keşf olunamıyorsa da henüz bir sene geçtiği halde muallim “Röntgen”in meydana koyduğu şu’âata istinad eden “Radyoğrafya” fenni fevkalade terekkiyat ızhar etmiş ve bu sayede insanın kemikleri, damarları ve bunlar arasına sıkışan maden parçaları ayanen görülüp keşf eylemek de bulunmuştur.

Mevki-i harpten gelen mecrûhin-i asakir-i Osmâniye'nin vücutlarında kalan kurşun parçalarının mevzî röntgen şu'âatı vasıtasıyla tayin edilerek ameliyat-ı cerrahiye teshil olunmuştur. Bu cihetle şu'âat mezkurenin ehemmiyet-i hizmetini takdîr eder ve her türlü terakkiyât-ı fenniyeden cihet-i istifâdenin heman memleketimizde dahi te'mini hususuna masruf olan himemât-ı celileden dolayı müftehir oluruz.

Röntgen şu'âatı için vücud-ı beşer bir cism-i şeffaf olduğundan bu sayede insanın kemikleri arasına sokulup kalan ecsam-ı ecnebiye-i madeniye görülmektedir. Fakat erbâb-ı gayret bu mükemmel vasıta ile daha geniş bir meydan-ı tetkik açtı. Röntgen şu'âatı mühim tetkîkât-ı uzviye ve teşrihiyyeye de vesile oldu. Bununla değil yalnız kemiklere dahil bedende ev'iyeye-i demeviyeyi de görmeye çare buldu. Mademki ma'deniyyât röntgen şu'âatının nüfuzundan biridir. Ev'iyeye toz halinde ve mâyi' ile mahlut bir surette mevâdd-ı madeniye şırınga idilir de sonra fotoğrafla resmi alınırsa bunlar en küçük teferruatına varıncaya kadar levhaya münakis olmakta ve şu tedbirle damarların dahi dahil-i bedende tertip ve nizamı tamamen görülmektedir. Civa şırıngasıyla da bu neticeye desteris olunup orada ve şerayinin mevzî'ları, memelerleri ızhar ediliyor. Külliyelerde cereyan demek suret-i vukû-ı şimdiye kadar erbâb-ı teşrihce hayli tettebbuata zemin olmuş idi. Röntgen şu'âatı bunu da pek ayan bir surette teşrih eylemiştir. Böbreklere bir cism-i madenin zerkinden sonra şu'âat-ı mezkure vasıtasıyla alınan resim, cereyanı herkes nazarında sabit ve bahir surette göstermektedir.

Bu sene bütün bütün hey'et-i fenniye bununla iştiğal etmiş ve hemen her sahib-i fen bu keşfi muhtelif nukât-ı nazardan tecrübe ve tetkik eylemiştir.

Doktor Röntgen'in bu keşf-i mühimmi yalnız teşrih ve fizyolojya fenlerinde değil umum malumat-ı beşeriye de bir tesir göstermiştir ve onunla nefsu'l-emirde hiçbir münasebeti olmadığı zan olunan noktalarda bile tesir ve hizmeti meydana konulmuştur.

İngiltere meşâhir-i mütefennininden muallim Wilson da Londra Encümen fûnununa takdim ettiği layıha da yağmurların husûlüne ve bulutların tekaifine röntgen şu'âatının tesiri ihtimalinden bahsetmiştir. Yağmur nerede, röntgenin ecsam-ı muhtelifeye nüfuz eden şu'âatı nerede. Fakat âlim-i müdekkik ikisi arasında münasebet bulmayı şöyle dursun hatta bardaktan boşanırcasına -geçen hafta içinde olduğu gibi- nüzül eden katarât-ı bârânın husulüne röntgen

şu'ââtını sebep tutmağa kadar varmıştır. Sath-ı zeminde havaya doğru vuku bulan tasa'udat ve tebehurat havanın yüksek tabakalarında toplanıyor. Tabakât-ı hava su buharı ile meşbu' oluyor. Yağmur bulutları şeklinde tekâüfat başlıyor. Fakat bir kanun-ı hikmet var, fi'li tekâüfün tamamıyla meydana gelmesi vebir katre yağmurun vücut bulması için havada bir nokta-i istinad lazım. Her katre yağmur bir zerreye ittika etmeli ki vücuda gelsin. Şimdiye kadar zerrât-ı havayı tekaüfe başlıca sebep tutmakta idiler.

Muallim Wilson bu ihtiyacı ortadan ref ediyor. Yağmur katrelerinin husûlü nazariyesini itmam için lüzum gösterilen hava zerratına ihtiyaç olmadığını söylüyor. Rönttgen şu'ââtı suyun tekâüfte katrelerin adet ve hacmini tezyid etmek hassa ve kuvvetine bulunduğunu isbata çalışıyor. Bu zatın ra'yince eğer âlem-i tabiatta bu ziya gayr-ı münteşir olsaydı yağmurlarımızın gayet rakik bir pusu suretinde, süreksiz bir su dumanının sath-ı arzı kaplaması kabilinden olacak idi.

Şu'âât-ı mezkurenin işe müdahalesi sayesinde sürekli, kesretli ve bereketli yağmurların yüzünü görmekte ve hatta bazen ilkbaharın en latif eyyamı addettiğimiz mayıs evâsıtında haftalarca süren yağmurlarla yer yer tufancıklar seyretmekteyiz.

Röntgen şu'ââtının bi'l-fiil tatbikatı mühimdir, çoktur. Bunun üzerine erbâb-ı ilmin serd ettiği mutalâat ve nazariyatta pek mütenevvi'dir. Doktor Wilson yağmurların husûlünü buna haml etmeye kadar varıyor. Biri de röntgen şu'ââtı üzerine nikâhın şerâit-i sıhhiyesini bina etmek ra'yinde bulunuyor. Paris mecmualarından birinde “daire-i fende niçin mümkün olmasın” ser-levhasıyla bir takım temenniyat-ı fenniye bast ve ta'dât eder surette bir makale neşretmiş olan bir muallim kable'n-nikah bir zevç ile zevcenin teşekkülat-ı bedeniyesi röntgen şu'ââtı vasıtasıyla muayene olunup semere-i izdivaç olacak etfalın bu teşkiakta nazaran tekemmülü ve temâmi-i sıhhati tahmin edilmesi ve ona göre nikaha cevaz-i sıhînin i'tâ olunması fikrini ortaya koyuyor. Röntgen şu'ââtını karı-koca münasebetinde karıştırmak istiyor. Bu şu'âât ile kemiklerimize damarlarımıza kadar bütün vücudumuzun seyredildiğine maa'l-memnuniye razı olduk. Artık erbâb-ı ilm insaf eyleseler de nkah cemiyetlerine de röntgen şu'ââtını davet etmeseler!

M. Sâdik